

Інститут агроекології Української академії аграрних наук
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
Державний технологічний центр охорони родючості ґрунтів Міністерства
аграрної політики України “Центрдержродючість”

АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ЖУРНАЛ
Виходить чотири рази на рік

1 • 2009

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

О.І. ФУРДИЧКО

Науковий редактор

О.І. БОНДАР

Заступник головного редактора

В.О. ГРЕКОВ

Відповідальний секретар

О.С. ДЕМ'ЯНЮК

Відповідальний редактор

Т.П. КАНАШ

В.Є. БАРАНОВСЬКА

А.Л. БОЙКО

В.А. ГАЙЧЕНКО

Л.А. ГЛУЩЕНКО

І.В. ГРИНИК

Л.В. ДАЦЬКО

Е.Г. ДЕГОДЮК

В.М. ІСАЄНКО

Г.О. ІУТИНСЬКА

І.К. КУРДИШ

В.В. ЛАВРОВ

О.С. ЛУКАНІН

Н.А. МАКАРЕНКО

Г.А. МАКСИМЧУК

Л.І. МОКЛЯЧУК

В.І. ПАРПАН

А.І. ПАРФЕНЮК

В.М. ПИСАРЕНКО

Б.С. ПРИСТЕР

О.О. РАКОЇД

О.О. СОЗІНОВ

А.П. СТАДНИК

О.Г. ТАРАРІКО

С.І. ТАРАСЮК

Г.М. ЧОБОТЬКО

О.В. ШЕРСТОБОЄВА

Л.Д. ЮРЧАК

І.І. ЯСКОВЕЦЬ

КИЇВ • 2009

**РАЦІОНАЛЬНЕ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ТА ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО
ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА**

**Фурдичко О.І., Солодкий В.Д.,
Лавров В.В., Дребот О.І.**

Вдосконалення системи моніторингу довкілля
Буковинських Карпат з урахуванням вимог
Карпатської конвенції

Разанов С.Ф.

Вміст радіонуклідів і важких металів у про-
дукції бджільництва

**Старчак В.Г., Пушкарьова І.Д.,
Мачульський Г.М.**

Агроекологічні проблеми захисту довкілля
технологічними методами

Волошин М.І., Корницька О.І.

Елементи соціально-економічної моделі ви-
робника органічної продукції

Власов В.В.

Теоретическое обоснование формирования
ампелоландшафтов

АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ

**Макаренко Н.А., Бондарь В.І.,
Нікітюк Ю.А., Ткач Є.Д.,
Тогачинська О.В., Паращенко І.В.,
Кучерук М.О.**

Екологічна експертиза технологій вирощуван-
ня зернових культур (на прикладі технологій
вирощування пшениці ярої в зоні північного
Лісостепу)

Палала Н.В., Колесник Ю.П.

Агроекологічні проблеми сільських селітеб-
них територій та шляхи їх розв'язання

**Вашкулат М.П., Черевко О.М.,
Лівінська Є.В., Гуменнікова Н.М.,
Беньке Л.В.**

Санітарно-гігієнічна оцінка сільських селітеб-
них територій

Петришина В.А., Моклячук Л.І.

Критерії агроекологічної оцінки фітореMEDIA-
ційного потенціалу дикорослих рослин щодо
ДДТ

**RATIONAL NATURAL
MANAGEMENT
AND PROTECTION
OF ENVIRONMENT**

**5 Furdychko O., Solodkiy V.,
Lavrov V., Drobot O.**

Improvement of the monitoring system of bukovi-
na Carpathians environment in accordance with
the requirements of Carpathians convention

9 Razanov S.

Table of contents of radio-nuclides and heavy
metals is in products of beekeeping

**11 Starchak V., Puschkaryova I.,
Machulski G.**

Agroecological problems of protection environ-
ment

16 Voloshyn M., Kornitska O.

Elements of socio-economic model of organic
products producers

19 Vlasov V.

Theoretical basis of ampelolandscapes forma-
tion

AGRO-ECOLOGICAL MONITORING

**24 Makarenko N., Bondar V.,
Nikityuk Y., Tkach E.,
Togachynska O., Parashchenko I.,
Kucheruk M.**

Ecological inspection of grain crops grow-
ing technologies (for example of spring whe-
at growing technologies on northern Lisostep
zone)

30 Palapa N., Kolesnyk U.

Agroecological problems village build-up territo-
ries and way of their decision

**36 Vashkylat M., Cherevko O.,
Livinska E., Gumennikova N.,
Benke L.**

The sanitary-hygienic assessment of village
build-up territories

40 Petryshyna V., Moklyachuk L.

Agroecological estimation's criteria of phytore-
mediational potential to DDT for wild-growing
plants

ВМІСТ РАДІОНУКЛІДІВ І ВАЖКИХ МЕТАЛІВ У ПРОДУКЦІЇ БДЖІЛЬНИЦТВА

С.Ф. Разанов

Білоцерківський національний аграрний університет

Наведено дані досліджень концентрацій ^{137}Cs , ^{90}Sr , Pb , Cd у продукції бджільництва, заготовленій на забруднених територіях північного Полісся, і південно-східного Степу та помірно забруднених територіях центрального Лісостепу.

Довкілля за сучасних екологічних умов характеризується підвищеним вмістом шкідливих речовин. Найкритичніша ситуація склалася на Поліссі, особливо у північних районах Житомирської, Київської і Черкаської областей, території яких внаслідок аварії на ЧАЕС забруднені радіонуклідами понад допустимий рівень (Б.С. Прістер, 1998), а також у південно-східному регіоні, зокрема у Дніпропетровській, Запорізькій, Донецькій областях, де промисловість спричинила високе техногенне навантаження важкими металами на об'єкти довкілля (Г.С. Майструк, 2002).

Нині важкими металами забруднено близько 20%, а радіонуклідами — 12% сільськогосподарських угідь України. З об'єктів довкілля радіонукліди і важкі метали, переважно з продуктами харчування, потрапляють у живі організми, де спричиняють цілу низку порушень на клітинному та організмовому рівнях (А. Нагорна, 1992).

Незважаючи на тенденцію зниження вмісту деяких із зазначених шкідливих речовин у навколишньому природному середовищі, екологічна ситуація останнім часом у певних регіонах залишається несприятливою для виробництва безпечної продукції бджільництва. Найбільше потерпають приватні господарства, що розташовані біля великих масивів лісу, перезволожених лук і пасовищ та на бідних на поживні речовини ґрунтах.

За таких умов виникає потреба у постійному контролі продукції бджільництва

щодо забруднення шкідливими речовинами, особливо ^{137}Cs , ^{90}Sr , Pb та Cd .

Метою досліджень було вивчення концентрації радіонуклідів (^{137}Cs , ^{90}Sr) і важких металів (Pb , Cd) у меді, восковій сировині та воску, заготовлених на територіях з різним рівнем забруднення ґрунтів цими шкідливими речовинами.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Об'єктом досліджень були мед, заготовлений у першу половину активного сезону бджіл, та воскова сировина, в якій вирощено по 15 генерацій бджіл. Мед і воскову сировину заготовлено на території с. Кам'янівка Овруцького району Житомирської області (Полісся), с. Агрономічне Вінницького району Вінницької області (Лісостеп) та с. Новомиколаївка Верхньодніпровського району Дніпропетровської області (Степ).

Визначення вмісту радіонуклідів і важких металів проводили у лабораторії якості кормів і радіологічних досліджень Вінницького обласного центру "Держродючість", ^{137}Cs і ^{90}Sr визначали за методикою А.В. Кузнецова, Pb і Cd — атомно-сорбційним методом.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Результати досліджень зразків меду і воскової сировини, одержаних на різних щодо екологічного стану територіях, свідчать про значні відмінності щодо накопичення у них радіонуклідів і важких металів, вміст яких помітно змінювався залежно від рівня забруднення ґрунтів шкідливими речовинами. Одержаний на території

Полісся (зона гарантованого добровільного відселення) мед за кількістю ^{137}Cs на 34% перевищував допустимий рівень (ДР – 2006), тоді як мед із території Лісостепу (зона посиленого радіаційного контролю) містив його у 171 раз менше (табл.).

Іншою була різниця вмісту у меді ^{90}Sr . Його концентрація у меді, одержаному на території Полісся, була в 25,7 раза, зони Лісостепу – у 333,3 раза менше за ДР – 2006. У меді, одержаному на території Лісостепу, активність ^{90}Sr була в 12,9 раза меншою ніж в одержаному на території Полісся.

Одержані результати досліджень із вивчення концентрації важких металів у меді, виробленому у південно-східному регіоні,

показали, що Pb і Cd у ньому містилось відповідно в 4,3 і 2,5 раза менше за допустимі концентрації, тоді як у меді, одержаному на території Лісостепу, аналогічна різниця є більшою у 9,4 і 4,1 раза відповідно. Порівняння відповідних показників зразків меду, одержаному на території Лісостепу, свідчать, що кількість у ньому Pb і Cd відповідно в 2,1 і 1,6 раза менша ніж у південно-східному регіоні.

Аналіз забруднення воскової сировини радіонуклідами і важкими металами на досліджуваних територіях показав (таблиця), що вміст цих речовин перевищує допустимі рівні за Pb і Cd у південно-східних територіях Степу відповідно в 1,36;

Накопичення радіонуклідів і важких металів у продукції бджільництва

Дослідний матеріал	Гранично допустима концентрація				Фактичний вміст			
	радіонукліди, Бк/кг		важкі метали, мг/кг		радіонукліди, Бк/кг		важкі метали, мг/кг	
	^{137}Cs	^{90}Sr	Pb	Cd	^{137}Cs	^{90}Sr	Pb	Cd
<i>Полісся (с. Кам'янівка, Овруцький р-н, Житомирська обл.)</i>								
Ґрунт	1 Кі/км ²	0,02 Кі/км ²	–	–	598	26	–	–
Мед	200	50	1,0	0,05	268	1,94	–	–
Воскова сировина	200	50	–	–	1991	43,3	–	–
Віск	200	50	–	–	23,1	0,35	–	–
<i>Лісостеп (с. Агрономічне, Вінницький р-н, Вінницька обл.)</i>								
Ґрунт	1 Кі/км ²	0,02 Кі/км ²	2,0	0,7	71	3	2,05	0,12
Мед	200	50	1,0	0,05	1,17	0,15	0,106	0,012
Воскова сировина	200	50	1,0	0,05	19,5	0,20	0,79	0,07
Віск	200	50	1,0	0,05	0,79	0,011	0,08	0,009
<i>Степ (с. Новомиколаївка, Верхньодніпровський р-н, Дніпропетровська обл.)</i>								
Ґрунт	–	–	2,0	0,7	–	–	3,53	0,28
Мед	200	50	1,0	0,05	–	–	0,230	0,020
Воскова сировина	200	50	1,0	0,05	–	–	1,36	0,08
Віск	–	–	1,0	0,05	–	–	0,15	0,01

1.61 раза, а на території Полісся — за ^{137}Cs у 9.9 раза ДР — 2006.

Вміст радіонуклідів у восковій сировині також змінювався залежно від рівня забруднення ґрунту цими речовинами. Підвищення вмісту у ґрунті ^{137}Cs і ^{90}Sr відповідно у 8,4 і 8,6 раза збільшує їх кількість у стільниках у 102 і 216,5 раза. Аналогічна картина спостерігалась за Pb і Cd. Підвищення цих речовин у ґрунті відповідно на 72.1 і 133.3% призводить до збільшення його у восковій сировині відповідно на 72,1 і 14.2%. У воску концентрація ^{137}Cs , ^{90}Sr , Pb і Cd на досліджуваних територіях не перевищувала допустимих рівнів. Водночас слід зазначити, що як у воску, так і у восковій сировині, спостерігається більший вміст Pb порівняно з Cd.

ВИСНОВКИ

У меді, одержаному на території північного Полісся України, що постраждала від

аварії на ЧАЕС, кількість ^{137}Cs перевищує на 34% ДР — 2006, вміст ^{90}Sr відповідає допустимим рівням.

За накопиченням ^{137}Cs і ^{90}Sr мед, вироблений на території північного Полісся, перевищує відповідно у 229 і 12,9 раза, а на території східного Степу за вмістом Pb і Cd — в 2,1 та 1 раз, одержаний на території центрального Лісостепу.

У восковій сировині, одержаній на території північного Полісся, в якій вирощено до 15 генерацій бджіл, кількість ^{137}Cs у 9,9 раза більше, а ^{90}Sr на 13,4% менше допустимих рівнів (ДР — 2006). Тоді як на території східного Степу у цій продукції вміст Pb і Cd відповідно у 1,36 і 1,61 раза перевищує допустимі рівні.

Вміст ^{137}Cs , ^{90}Sr , Pb та Cd у воску, виробленому з воскової сировини на досліджуваних територіях відповідає допустимим рівням.